

זכתב שם הרא"ש אע"ג זלבער כולי עלמא מודו ועל ביעור פליגי משום דאמרינן בברכות מברכותיו של אדם ניכר אם הוא ת"ח והמברך על ביעור ניכר שת"ח הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמרינן פרק כיצד מברכין וכו' בשלמא אי אמר המוציא וכו' אלא שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור להשמיענו חידוש דגם זה להבא משמע ושללא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא עכ"ד הרא"ש. והשתא בהא דרפרם דלא אמר המבורך אמאי גער רבא ברפרם הא שפיר עבד להראות שאף זה יצא ומ"ש מההיא דכיצד מברכין שמי שאמר מוציא היה כונתו לאפוקי נפשיה מפלוגתא ואפילו הכי חלק עליו רבי זירא מטעם דניכר מברכותיו אם ת"ח הוא וגם רפרם עבד הכי כרבי עקיבא להראות חידוש דאין חילוק ביניהם דהכא כ"ע מודו בהמבורך הוי כי התם דבמוציא כ"ע מודו וכו'. בשלמא לפירוש התוס' דשאני הכא מכח עירוב אותיות ניחא אלא להרא"ש דכתב מטעם להראות חידוש וכן מוכח מהא דפסחים קשה. ויש ליישב דאחד מתרתי בעינן או שיראה חידוש או שיעשה אליבא דכ"ע ובשלמא ההיא דרבי זירא הוה עביד שפיר להראות חידוש דהלכה כרבנן לומר המוציא ואע"ג דפשוט דהלכה כרבים מ"מ הו"א דהלכה כר' נחמיה דמסתבר טעמיה וכו' זכנ בעל ביעור וכו' אבל התם בהמבורך לא אמר ככ"ע אלא שבא לומר חידוש כר"ע שא"צ המבורך וזה אין חידוש דהא קי"ל הלכה כר"ע אפילו מחביריו זכיון שאין חידוש טפי ניחא לומר ככ"ע לכן הקפיד רבא. ע"כ דברי הרב ט"ז בקצור:

ויש להעיר בדברי הרב במ"ש בשלמא לפירוש התוס' דשאני הכא מכח עירוב אותיות אלא להרא"ש וכו' דמוכח קצת דהרא"ש לא סבר טעם עירוב אותיות והרי הרא"ש שם פרק כיצד מברכין כתב וז"ל ת"ר על הפת הוא אומר המוציא וכו' ירושלמי רבי ירמיה קומי רבי זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה

מאי כרבנן שלא לערב ראשי האותיות. ואע"ג דלחם מן הארץ מערב הוא התם אי אפשר לתקן לשון אחר לפי שהוא לשון המקרא להוציא לחם מן הארץ. ירושלמי על דעתיה דרבנן הבורא פרי הגפן על דעתיה דרבי נחמיה בורא פרי הגפן והאידיגא נהוג עלמא לומר בורא פרי הגפן ואמרינן המוציא וסמכינן על הירושלמי שאין אומרים המוציא אלא שלא לערב ראשי האותיות עכ"ל. עיניך הרואות דמסיק הרא"ש דאמרינן בורא פרי הגפן כר' נחמיה והמוציא דאמרינן היינו שלא לערב האותיות כמ"ש הירושלמי וא"כ הו"ל להרב ט"ז לומר בשלמא למ"ש הרא"ש פרק כיצד מברכין דאמרינן המוציא שלא לערב ואמרינן בורא פרי הגפן דאין שם עירוב ניחא אלא למ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים דאמרינן על ביעור להראות חידוש קשה. ותו דהו"ל להעיר על דברי הרא"ש מיניה וביה וכמו שהעיר הרב מעדני מלך וז"ל ה"ג ר' ירמיה בריך וכו' וסמכינן אהא דירושלמי אבל פ"ק דפסחים כתב דלכך נהגו לברך על ביעור חמץ לאשמועינן דגם זה להבא משמע ושללא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך הרי לא יצא ולפ"ז היה לנו לברך הבורא ונ"ל דכיון שמברכין המוציא ידעינן שכן אם בירך הבורא יוצא וכן אם מברכין הבורא ולא המוציא נמי ידעינן שאם בירך המוציא שא"צ לחזור וסגי בחדא מינייהו ולפי שמברכין המוציא ולא הבורא ולא עבדינן איפכא משו"ה הוצרך לומר דסמכינן על הירושלמי כלומר כיון שעל פי הירושלמי הוי הטעם משום עירוב אותיות משו"ה עבדינן הכי בהמוציא לתקן זה עכ"ל: ובראש אמיר אשקוטה ואביטה מ"ש הרב מעדני מלך ה"ג ר' ירמיה בריך וא"כ הרב מקיים גירסת הירושלמי דקמן ר' ירמיה בריך קומי ר' זירא וקשה שהרב ז"ל בפרק זה עצמו אות ל"ה כתב דר' ירמיה לא היה בזמן ר' זירא ודייק לה מהירושלמי פרק ג' שאכלו שהביאו הרא"ש ע"ש ואיך לא זכר הירושלמי הוזה שהוא בפרקין דקאמר

רבי ירמיה בריך קומי ר' זירא ונפק דק וממרחק יביא מפרק שלשה שאכלו ולא שת לבו לירושלמי בו בפרק דקאי הרב. ובלאו הכי דברי הרב תמוהים דמוכח מגמרין בכמה וכמה דוכתי שרבי ירמיה ורבי זירא היה להם ישיבה אחת בעולם ושקלי וטרו אהדדי וכמ"ש בעניותי בקונטרס יעיר און מערכת זיין ושם כתבתי דשוב נדפס ספר יד מלאכי והעיר על זה והביא הרב ז"ל קצת מקומות ע"ש ובספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן פ"ו בסייעתא דשמיא:

נהדר אנפין למאי דהוינן בה דהרב מעדני מלך מקשה ורמי על הרא"ש ידיה אדידיה ותרין יתיב ובדבריו מתישב מה שהיה מקום להעיר קצת דהרא"ש בפרק כיצד מברכין תלי טעמא והיה טעמו כטעם לצ"ד שלא יערב אותיות זהתם פרק קמא דפסחים מייתי מהא דכיצד מברכין דאמר המוציא לאשמועינן חידוש בברכותיו וכתב דמשר"ה מברך על ביעור לאשמועינן חידוש. ועל פי דברי הרב מעדני מלך מתישב שפיר דלעולם דמה שמברך המוציא הוא לאשמועינן חידוש דלשעבר משמע וכן צריך לברך על ביעור לאשמועינן דלהבא משמע אלא דיקשה דלימא הבורא וצ"ל דכבר נשמע מהמוציא ועל זה יקשה דנימא איפכא ולזה אצטריך טעמא דירושלמי שלא לערב האותיות. ושוב ראיתי שכ"כ מהר"ם מינץ בסימן ע"ז:

ועדיין צריך למודעי דמאי ק"ל להרא"ש דנעביד איפכא לומר הבורא לאשמועי' חידוש ולברך מוציא דהוי ככ"ע והוצרך לתרץ עם הירושלמי הלא י"ל בפשיטות דרצו לומר המוציא שהוא ברכה יחידית ולא תקנו לברך הבורא שהיה צריך לומר כן בכמה ברכות בורא פרי הגפן בורא פרי העץ בורא פרי אדמה בורא מיני מזונות בורא מאורי האש. אמנם יש ליישב דכיון דברכת המוציא תדירית ערב ובקר יש סברא דיברך מוציא לכ"ע וברכת בורא יתקנו הבורא שאינה תדירית. ועל כל פנים יש צדדין לכאן ולכאן. לכן

בחר הרא"ש בטעמא דהירושלמי וגם זה ישנו במהר"ם מינץ ע"ש בסגנון דבריו. ועוד יש לומר דהיה מקום לומר דכל ברכות אכילה ושתיה יברכו מוציא בורא ככ"ע וברכת בורא מאורי האש יתקנו הבורא לאשמועינן חידוש דלהבא משמע. והיה נשמע ונרגש החידוש ביותר דבברכת בורא בכל ברכות אכילה ושתיה מברך בורא ובמאורי האש הבורא והיה ניכר דברכה אחת תקנו הבורא לאשמועינן דלשעבר משמע ואם בירך כך בשאר ברכות הבורא המוציא אין צריך לחזור. וגם בזה יש לצדד. לכן בחר הרא"ש כטעם הירושלמי כי הוא טעם מתישב לכל הדברות:

אך קשה על רב זביד דקאמר מוציא ועל הש"ס דאצטריך לומר הלכתא כרבנן ועל הרא"ש דקאמר דנהוג עלמא לומר המוציא ולומר בורא. הלא משנתנו היא זו דקתני המוציא וקתני בורא והלכה כסתם משנה ולא משגתינן במחלקת דברייתא וכמ"ש מהר"ם מינץ שם. ואפשר דכיון דהדבר תלוי באות אחד לבד אין להביא ראיה מהמשנה דיש לתלות בטעות כההיא דאמרינן ריש פרק אלמנה גזונית הגזונית תנן או גזונית תנן ופ"ה דעירובין דמר תני מעברין ומר תני מאברין וכיצא וכל חד לימא דהכי תנן כוותיה ומשר"ה רב זביד בריך מוציא דיאמר דהכי תנן ומשר"ה אצטריך הש"ס לומר הלכתא כרבנן. ומשר"ה תלי הרא"ש במנהגא דנהוג לומר המוציא ולומר בורא משום דאין מופת חותך במשנה כיון דתלוי הענין באות יחידית:

אמנם הדבר קשה על הרא"ש דתלי זייניה בירושלמי וכתב דלחם מן הוא לשון המקרא וכן כתבו התוס' דהרי הכי אתמר בירושלמי ר' ירמיה בריך קומי ר' זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה כרבנן [ה"ג הרא"ש אבל בירושלמי דקמן הסברות הפזכות וכן ראיתי בתוס' ישנים כ"י דמייתו נסח הירושלמי דקמן וכתבו דבתלמוד שלנו הסברות להפך] שלא לערב ראשי אותיות מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות.

והשתא קשה דאיך התוס' והרא"ש מייתו מילתא דאדחיא בירושלמי ומה גם הרא"ש דמסיק דסמכינן על הירושלמי ומה זו סמיכה במקום דהירושלמי גופיה נדחה קרו לה להאי טעמא. ותו דהתוס' והרא"ש נתנו טעם על לחם מן הארץ דהוי לישנא דקרא והירושלמי סלקיה בקשיא. ותו יקשה על הירושלמי דמאי פריך מעתה המן הארץ הלא יש לומר כמ"ש התוס' והרא"ש דהוא לשון המקרא:

ואפשר לומר בשימת עין בדברי הירושלמי דקלסיה רבי זירא ועל זה שואל מה כרבנן ומשיב דאין הטעם דסובר כרבנן אלא שלא לערב האותיות ומשו"ה קלסיה וקשה דאי סבר כרבי נחמיה דהמוציא להבא משמע משום לערב אותיות יברך בלשון גרוע דהברכה לשעבר וברוך המוציא שהוא להבא שלא לערב. ומאי קאמר והא הו"ל למפרך בירושלמי. אמנם נראה שהכונה היא מה כרבנן דאיתו סבר דהלכתא כרבנן דהמוציא להבא משמע ומשו"ה קלסיה דפסק הלכתא כרבנן. ולזה דחי לעולם דאין הלכה כרבנן רק דהדבר שקול ולא פסיקא מילתא כרבנן אלא דכיון דלרבנן מיהא לשעבר משמע קאמר המוציא שלא לערב. ועל זה קאנור אם אינו סובר הלכה כרבנן ואמר שלא לערב לאו שפיר עבד אלא מעתה יאמר המן הארץ וידחה לישנא דקרא הא ודאי לא וכמו שהוא עצמו בריך לחם מן הארץ ואם כן אי לאו דסבר הלכה כרבנן הו"ל למימר מוציא זה כונת הירושלמי. ומעתה לדידן דפסקינן הלכתא כרבנן טוב לומר המוציא שלא לערב ולחם מן הארץ לישנא דקרא. וניחא טובא לשון התוספות דקאמרי והלכתא המוציא ואע"ג דמוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע ובירושלמי מפרש טעמא וכו' כלומר למאי דאמרינן והלכתא המוציא יש לומר טעם הירושלמי. אבל כשרצו לומר בירושלמי דר' ירמיה לאו משום דסבר הלכתא כרבנן אלא טעמו שלא לערב דחו טעם זה דא"כ יאמרו לחם המן. אבל כשאנו אומרים הלכתא כרבנן אז ישנו לטעם זה

שלא לערב. ולחם מן לישנא דקרא. והן הן דברי הרא"ש דהשתא דהלכתא כרבנן נהגו לומר המוציא ולומר בורא מטעם דבהמוציא ניצול מעירוב אותיות כדבר האמור. ויותר נראה דהתוס' והרא"ש לא הוו גרסי בירושלמי זה הסיום מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות וכן משמע מדברי תוס' ישנים כ"י: וחזוה הוית להרב באר יעקב דף יו"ד שהאריך הרבה בענין זה ואגב רהטאי מידי עזברי בדבריו ז"ל ראיתי שכתב דהתוס' והרא"ש מפרשים דמאי דקאמר ר' זירא אי אמר המוציא אשמועינן טעמא ואשמועינן הלכתא אשמועינן טעמא הכונה שלא לערב האותיות כמ"ש בירושלמי ואין הפירוש כרש"י דאשמועינן טעמא היינו טעמא דקרא דהמוציא אתכם. ובעינן תרתי טעמא והלכתא ובפסחים כתב הרא"ש דצ"ל על ביעור דשם יש טעמא כדמסיק הרא"ש בשם ר"ת וריב"א ובוה תירץ קושיית הרב ט"ז דרבא אמר לרפרם פתיא אוכמא דליכא תרתי זהו תורף דבריו בקצור נמרץ. ואני בעניותי אומר כי כל ישר הולך בעיניו יראה דהתוס' והרא"ש אינם מפרשים בש"ס דאשמועינן טעמא היינו שלא לערב האותיות דזה הביאזהו בשם הירושלמי ומי סני להו למימר דהיינו מאי דקאמר בגמרינן אשמועינן טעמא. ותו דכפי דבריו דהקשה להרא"ש לפי פירש"י דא"כ הבבלי פליג עם הירושלמי והלכה כבבלי ומה לו להרא"ש והתוס' בירושלמי כשהש"ס דילן פליג. ומכח זה פירש לאשמועינן טעמא שלא לערב אותיות. א"כ מאחר דרש"י פירש אשמועינן טעמא דקרא. אינהו דמייתו הירושלמי והרא"ש כתב דסמכינן עליה בטרם כל הו"ל לדחות פירש"י ויפרשו אשמועינן טעמא שלא לערב האותיות ושוב יבארו הירושלמי דיש לחלק בין העולם מוציא ללחם מן והרא"ש יאמר דעל זה סמכינן. אבל לשתוק ולהביא הירושלמי מוכח דהם מסכימים לפירש"י במאי דפירש אשמועינן טעמא. ואז יקשה קושיית הרב הנז' דבבלי וירושלמי פליגי והלכה כבבלי:

ותו אעיקרא דדינא פירכא דבשלמא אי מ"ש אשמועינן טעמא הוא כפירש"י ניתא דלא הוצרך לבאר הש"ס מאי קאמר אשמועינן טעמא דכבר בסמוך קאמר דלרבנן קשה קרא דהמוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ומתריך לדעת רבנן טעמא דקרא. ואפשר דר' זירא פירש דבריו והש"ס קיצר וכמך על מה שביאר בסמוך. אבל אי אמרת דאשמועינן טעמא היינו שלא לערב אותיות. על מי סמך הש"ס שנבין בדין עירובא. וגם דקדוק הלשון כי יתן את רוחו המעיין יראה דטפי ניתא לפירש"י מפירוש הרב באר יעקב. ומה שהניח דבעינן תרתי ובעל ביעור איכא תרתי כמ"ש הרא"ש בשם ר"ת וריב"א גם זה אינו יושר דברי הרא"ש דבתר דכתב דמשמיענו חידוש בעל ביעור דלהבא משמע. אחר שכתב זה הביא דברי ר"ת וריב"א בטעם הברכות והוא ענין בפני עצמו. וברישא כתב אלמא שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור לאשמועינן דגם זה להבא משמע ולא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא עכ"ל. ומוכח דכשיש חידוש בברכותיו סגי ובעל ביעור יש חידוש דלהבא משמע והא סגי. זה כתבתי בהעברה בעלמא בדברי הרב באר יעקב גם אשור"ר ברהט"ם:

שוב ראיתי להרב קרבן נתנאל פרק קמא דפסחים ובספרו נתיב חיים שכתב דל"ק קושיית הרב ט"ז דתרתי בעינן טעמא והלכתא. והוא כמ"ש הרב באר יעקב אלא דהרב באר יעקב גל"י ומילפא דטעמא בעל ביעור היינו כמ"ש ר"ת וריב"א אך הרב קרבן נתנאל סתם למילתיה ולא הודיענו מה אשמועינן טעמא בעל ביעור. וכבר כתבנו דליכא אלא דהשמיענו חידוש דעל ביעור להבא וכמ"ש הרא"ש בהדיא:

אשובה אראה דברי הרב ט"ז מה שתירץ לקושייתו דאחד מתרתי בעינן או שיראה חידוש או שיעשה ככ"ע וכו' ואין דבריו מכוונים דמלשוננו משמע דאם יעשה ככ"ע לא בעי חידוש שכן כתב א' מתרתי או חידוש או

ככ"ע ולא סליק שפיר דהא רב זביד אמר מוציא ועביד ככ"ע זהקפיד עליו רבי זירא דהיל"ל המוציא ולהראות חידוש. ולפי דרכו הכי הול"ל דהכל תלוי שישמיענו חידוש. וגבי רפרם אינו חידוש דהלכה כרבי עקיבא. וכשאינו מלמד חידוש הו"ל לעשות ככ"ע ובהדי פלוגתא למה ליה. ותו דיש להשיב על דבריו דרפרם השמיענו חידוש דאפילו דנהגו כרבי ישמעאל לא מטעם שנהגו הורע כת מאי דקי"ל הלכה כר' עקיבא ולא משגחינן במנהגא וזהו חידוש ואמאי רבא השיגו ואמר לו פתיא אזכמא. אמנם יש ליישב דסבר רבא דזה התידוש לא סליק שפיר ויטול מה שחידש דהיה לו לעשות כמו שנהגו כרבי ישמעאל. זמ"ש הרב ט"ז בתוך דבריו דהלכה כר"ע מחביריו הרגשתי עליו אני בעניי בקונטרס שער יוסף דף כ"ו ע"ד ואחר זמן נדפס ספר הנחמד יד מלאכי ובאות קע"ז השיג עליו בי"ד חזקה שתיים על מ"ש כאן סימן קס"ז ובסימן תצ"ח ושם כתב דגם הרב אליה רבה השיגו ע"ש:

וחמלות"י ראיתי או"ר להרב פרי חדש בא"ח סימן תצ"ו במנהגי האיסור סעיף עשירי דהוכיח דלא אזלינן בתר מנהגא אא"כ מנהג כשר ומכוון להלכה ועל זה כתב הרב וז"ל והא דאמרינן פרק שלשה שאכלו רפרם וכו' אמר רבא בהדי פלוגתא למה לך ועוד הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל לאו למימרא דאזיל בתר מנהגא שהרי הוכחנו הפך מזה אלא הכי קאמר חדא בהדי פלוגתא למה לך כלומר כיון שרבי עקיבא מודה דכי אמר המבורך עדיף טפי א"כ כך הו"ל לעשות וכמו שפירש רש"י ועוד אפילו היה המחלקת שקול הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל. ובלאו הכי האי ועוד ע"כ סמיך אמאי דקאמר מעיקרא שטוב לאחז דברי רבי ישמעאל כיון שר' עקיבא מודה דאי לא תימא הכי תקשי לך הא דאיפסיקא הלכתא פרק כיצד מברכין המוציא לחם מן הארץ אע"ג דבמוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע וכתבו הפוסקים דהיינו טעמא משום דמברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח